

«DETTE HAR FÅTT MANGE TIL Å STEILE – FOR HVA MED DE UNGE OG VIL DET IKKE DA VÆRE FRITT FRAM Å BRUKE NARKOTIKA?»

VÅRENS HETESTE DEBATT?: Høylytte stemmer hevder at rusmiddeldebatten må være kunnskapsbasert og bero på forskning. Da er det kanskje på tide at bevisbyrden legges på dem som hevder at straff fungerer, skriver innsenderen. Foto: John T. Pedersen

■ RUSREFORM

STRAFFENS OVERDREVNE EFFEKT

Rusreformutvalgets utredning har aktualisert en debatt om straffens effekt for bruk av illegale rusmidler.

■ KRONIKK

OLA RØED BILGREI
Forsker, Folkehelseinstituttet

Rusreformutvalgets NOU – Fra straff til hjelp – som foreslår avkriminalisering av bruk og besittelse av narkotika, har som forventet skapt høylytt debatt.

Sist ut er Senterpartiets Kjersti Toppe, som i Dagbladet 7. januar frykter økt bruk av illegale rusmidler hvis reformen blir vedtatt. Hun skriver at «vi må føre en politikk som beskytter barn og unge mot narkotika, og gjør det mulig å gripe inn i begynnelsen narkotikabruk.»

TOPPE SLÅR INN APNE dører. Som hun skriver, er det bred politisk enighet om at de tyngste brukerne skal motta adekvat helsehjelp og at bøter er lite formålstjenlig. Det er også bred enighet om at det preventive arbeidet er viktigst, ingen ønsker økende bruk av illegale rusmidler. Debatten står imidlertid om hvilke politiske virkemidler som er best egnet.

Rusreformutvalgets utredning foreslår at bruk og besittelse av narkotika skal avkriminaliseres. Dette innebærer at narkotika fortsatt skal være ulovlig, men samfunnets reaksjon på lovbruddet skal være helsevesenets ansvar.

Hvordan skal dette se ut i praksis?

TAR MAN UTGANGSPUNKT i Statistisk sentralbyrå (SSB) sine tall, ble det utløst 5360 straffereaksjoner for bruk og besittelse av narkotika i 2018. To reaksjonsformer dominerer: Over 80 prosent var forelegg og drøyt 17 prosent utgjorde såkalt påtaleunntakelse med vilkår.

Sistnevnte benyttes hovedsakelig i saker der narkotikalovbryterne er unge og reaksjonsformen kan innebære urinprøvekontroll, deltakelse i sosialfaglige programmer eller oppfølging i konfliktrådet. Ved brudd på vilkårene, kan imidlertid ungdommene føres tilbake til ordinær straffeforfølgelse.

I UTREDNINGEN ER disse reaksjonsformene

foreslått endret til fordel for en kommunal rådgivningstjeneste, der personer som tas av politiet for bruk og besittelse av narkotika vil motta helse- og velferdsrettede tiltak. Forskjellen er at det ikke skal være et ris bak speilet. Dette har fått mange til å steile – for hva med de unge og vil det ikke da være fritt fram å bruke narkotika?

POLITIET VIL FORTSATT ha ansvar for å avdekke narkotikabruk, og de vil ha hjemmel til å visitere, gjennomføre rusmiddeltesting og deretter beslaglegge det illegale stoffet. Det er også politiet som fatter vedtak om oppmøteplikt for rådgivningsenheten i kommunen.

Hvis lovbruddet gjelder en person som er under 18 år, vil personen innkalles med foreldre eller foresatte, og den rådgivende enhet skal i slike tilfeller styrkes med barnevernsfaglig kompetanse. Hvor valgfritt vil et slik oppmøte være i praksis? Sannsynligvis er det foreldrene som vil ha det siste ordet i en slik diskusjon. Det er kanskje heller ikke så dumt.

ULEMPEN ER AT det kan slå skjevt ut, nemlig at det er unge med ressurssterke foreldre som benytter seg av det foreslåtte helse- og velferdstilbudet. Utredningen går derfor lenger: for dem som er under 18 år og ikke oppfyller politiets vedtak om oppmøteplikt, åpner forslaget for bruk av eksisterende hjemler i barnevernloven og helsepersonelloven. Dette kan utløses i saker der barnets egen rusmiddelbruk er årsaken til bekymring. Eventuelle tiltak fra barnevernet vil derfor kunne iverksettes overfor barnet eller dets foresatte uten samtykke fra personene det gjelder.

SELV OM STRAFF IKKE benyttes, så skisserer utvalget en modell der tvang kan forekomme for personer under 18 år.

Vil en slik modell føre til økt bruk av illegale rusmidler slik Toppe frykter?

UTVALGETS MEDLEMMER bruker om lag 50 sider på å redegjøre for erfaringer fra andre land.

De konkluderer med at det ikke foreligger empirisk belegg for at avkriminalisering vil føre til en nevneverdig økt bruk av illegale rusmidler, og de finner heller ingen dokumentasjon på en klar sammenheng mellom endringer i straffelovgivningen og rusmiddelbruk i samfunnet.

Med andre ord konkluderer utvalget med at man trolig har overvurdert effekten av straff.

TOPPE SKRIVER VIDERE at norsk ungdom er på bunnivå i bruk av narkotika i Europa. Hun viser trolig til den Europeiske skoleundersøkelsen, ESPAD. Denne undersøkelsen, som foregår blant europeiske skoleungdom i alderen 15–16 år, viser at 7 prosent av norsk ungdom har forsøkt cannabis. Det er rett som Toppe hevder, bare Sverige har en lavere andel.

Men ser vi på aldersgruppen 16–34 år, så tegnes det et litt annet bilde. Europeisk narkotikarapport fra 2019 viser at drøyt 10 prosent nordmenn røyket cannabis sist år, litt under det europeiske gjennomsnittet på 14 prosent.

PORTUGAL, SOM avkriminaliserte i 2001, oppgir imidlertid en lavere andel enn Norge. For alle andre illegale rusmidler, så viser tallene at bruken i Norge ligger relativt jevnt med snittet i EU. Dette vet utvalgets medlemmer, og i kombinasjon med deres gjennomgang av forskningslitteraturen, er det et betimelig premiss som legges til grunn: det er trolig andre ting enn straff som avgjør hvor utbredt bruken av illegale rusmidler er i et samfunn.

VÅREN ER DERMED duket for en het politisk debatt. Høylytte stemmer hevder at rusmiddeldebatten må være kunnskapsbasert og bero på forskning. Da er det kanskje på tide at bevisbyrden legges på dem som hevder at straff fungerer.

Eller kanskje vi skal ta et historisk tilbakeblikk? Vi har forsøkt å kriminalisere bruk og besittelse av narkotika i over 50 år, imidlertid oppgir nær én fjerdedel av Norges befolkning å ha forsøkt det en eller flere ganger. Det er kanskje svar nok?

KRONIKK: 6000 tegn inkl. mellomrom.

HOVEDINNLEGG: 3000 tegn inkl. mellomrom. Legg ved portrettfoto.

SIDEINNLEGG: 2300 tegn inkl. mellomrom.

REPLIKK: 1600 tegn inkl. mellomrom.

SEND INNLEGG TIL DEBATT@DAGBLADET.NO

MARTINE AURDAL mau@dagbladet.no Debatt- / og kronikkansvarlig